

**SAYIN CUMHURBAŞKANIM,
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN SAYIN BAŞKANI,
CUMHURİYET KONSEYİNİN SAYIN ÜYELERİ,
SAYIN BAŞBAKAN,
YÜKSEK YARGI ORGANLARININ SAYIN BAŞKANLARI,
SAYIN KONUKLAR,
AZİZ ARKADAŞLARIM,
BASININ VE TRT.'NİN SAYIN MENSUPLARI.**

Bugün, adlî teşkilâtın, insan gücünü aşan yoğun çalışmaları ile geçen bir adalet Yılı'nı daha, tarihin yanılmaz hükmüne terkederken, yine sorunlarla dolu yeni bir Adalet Yılı'na girmiş bulunuyoruz.

Yargının bu en anlamlı gününe, yüksek huzurlarıyla onur katan aziz Cumhurbaşkanına, aynı zamanda güzel ve kalıcı bir geleneği de başlatmış olması nedeniyle şükranlarımı arzederken, varlıkları ile bizlere onur veren mümtaz konuklarımızı da derin saygılarımla selâmlıyor ve 1986 -1987 Adalet Yılı'nın Yüce Milletime hayırlı olmasını yürekten diliyorum.

Bu arada, geçen yıl sonsuzluğa göçen Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarına, avukat meslekdaşlarıma, adalet mensuplarına Ulu Tanrı'dan rahmet dilemeyi, gerek yaş sınırı nedeniyle, gerekse kendi istekleriyle emekli olan değerli arkadaşlarıma, unutulmaz hizmetlerinden dolayı şükranlarımı ve yeni yaşamlarında sağlık, esenlik ve mutluluk dileklerimi sunmayı, özellikle de kısa bir süre önce Yargıtay Üyeliğine seçilen ve üstün çalışmalarıyla bize güç katan yüce hâkimlere başarılar dilemeyi öncelikle yerine getirilmesi gereken zevkli bir görev sayıyorum.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Bugün dünyamız olağanüstü kritik günler yaşamaktadır. Geçen Adalet Y'»ı açış konuşmamda da belirttiğim gibi, hukukun ve uygarlığın öncülüğünü yaptıklarını iddia eden devletler başta olmak üzere, her devlet yalnız kendi çıkarını düşünmekte, giderek evrensel hukuk, adalet ve ahlâk kuralları dahil, diğer devletlerin haklarına bile saygılı davranmamaktadırlar.

Öte yandan, bazı devletlerin desteği sonucu büyük tırmanış gösteren terörizm ile barışı, sosyal ve ekonomik kalkınmayı engelleyen silâhlanma yarışı ve özellikle de dünyanın bir bölgesindeki açlık olgusu, insanlığın geleceği yönünden ümit kırıcı gelişmelerdir.

Kaygı yaratıcı bu olaylar, bizlere bu dönemde milletçe daha çok birlik ve beraberlik içinde bulunmak, her yönden daha güçlü olmak mecburiyetini yüklemektedir.

Bugün, Yurdumuzun çözüme kavuşturulması gereken birçok sorunları, mevcut hukuk düzeni yönünden bazı sıkıntıları elbette vardır. Esasen kusursuz hiç bir rejim dünya üzerinde mevcut değildir. Bunun gibi, hukuk devleti idealinin hiç bir ülkede tam olarak gerçekleştiği de iddia edilemez.

Gerçek şudur ki, yurdumuzda insan hakları ve özgürlükler konusunda "olması gereken" ile "olan" açılarından yapılan karşılaştırma ve değerlendirmeler, bu ikisi

arasında çok önemli mesafeler kaydedildiğini ortaya koymuştur.

O halde, sorunlara asla karamsarlık, umutsuzluk içinde değil, iyimserlikle yaklaşarak, yakın tarihimizde ve gözlerimizin önünde cereyan eden olaylardan sonuçlar çıkarılarak gelecekteki tutum ve davranışımızı belirlemek, sanıyorum en isabetli bir yol olacaktır.

Çünkü, demokrasinin temel öğelerinden biri ve en önemlisi, toplumda hoşgörü ve saygı ortamının yerleşmesidir. Böyle bir ortam oluşmadıkça, siyasal inançlara ve faaliyetlere yadırgamadan ve düşman olmadan bakabilme alışkanlığı toplumda bir duygu olarak yerleşmedikçe, fertler ve siyasal güçler arasındaki ilişkiler yumuşak ve esnek bir zeminde sürdürülmedikçe, Anayasanın ve yasaların tanıdığı haklar ve özgürlükler ne kadar mükemmel olursa olsun, toplumun huzurunun ve uygar ilişkilerin giderek bozulması mukadderdir.

İnanıyorum ki bu duyguyu yüreklerimize doldurduğumuz; mevcut hukuk düzenini oluşturan kurallara karşı gelmediğimiz; önyargıları ve saplantıları, özellikle bilgili ve daima haklı görünmek tutkusunu terkettiğimiz takdirde, siyasal rejimimiz giderek daha güçlenecek, böylece özlemini çektiğimiz düzeye erişecektir.

Sayın Cumhurbaşkanım,

Seçkin Konuklar.

Bugün yapacağım konuşmamda, değişik bir yöntem izlemek, önceki açış konuşmalarından bazı bölümleri sizlere okumak; bu arada millet ve hak yolunda, adalet hizmetinde neredeyse 120 yılını idrak edecek olan ve köklü mazisi, anıtlamış kararlarıyla kalplerde ve kafalarda büyük bir saygınlık yaratmış bulunan Yargıtay'ın, daha iyi anlaşılıp değerlendirilebilmesi için bazı rakamları dile getirmek istiyorum.

Amacım, 1943 yılından beri sürdürülen bu anlamlı toplantılarda yapılan konuşmalardan sunacağım birkaç bölümle, sizleri yargının nasırlamış sorunları içinde dolaştırmak, Türk adalet teşkilâtının yıllarca çok ağır bir yükün tüyler ürpertici sorumlulukları altında nasıl çalıştığını, bugün ne durumda olduğunu sizlere anlatmak ve geleceği hakkında sizlerin sağlam bir yargıya varmanızı sağlamaktır.

Sizlere aktaracağım bölümler asla özellikle seçilmiş değildir. Bütün açış konuşmalarında değişik ifadelerle tekrarlanmış olan sorunlardır. Hatta, bundan 10, 20, 30 yıl önceki konuşmalardan birisi bu yıl yapılan törende okunmuş olsa, yadırganacağını sanmıyorum.

Yargının sorunları, gelmiş geçmiş bütün yasama ve yürütme organlarınca bilinmektedir. Beş yıllık kalkınma plânları ile icra programlarında bütün bu sorunlar hem de çözümleriyle birlikte en ufak ayrıntılarına kadar tespit edilmiştir.

Ancak, yarım yüzyıla yakın süredir, çözümleri ile birlikte ısrarla tekrarlanan genel ve hayati nitelikteki sorunlarımızın çoğuna, hâlâ arzulanan düzeyde âdil, kalıcı ve gerçekçi bir çözüm getirilememiş olması son derece üzücü ve düşündürücüdür.

ÇAĞDAŞ HUKUK DEVLETİ VE YARGI

Saygın Cumhurbaşkanım,

Çok iyi bilinir ki, devlet denilen müessese, sosyal ve ekonomik gelişmedin belli bir evresinde, toplum yaşamının bir ürünü olarak doğmuştur. Çağlar boyu verilen bir mücadelenin doğal sonucu ve çağdaş uzantısı olarak ortaya çıkan devletin modern

tipine, yani sosyal hukuk devleti aşamasına ulaşması, Batı'da uyanış devrinden, reform hareketlerinden, nihayet sanayi devriminin başlamasından sonradır. Bu tarihi çağların ürünü olan devletin temel amacı, insanı her yönden koruması, yüceltmesi ve onu kendisine hizmet edilmesi gereken tek gerçek değer olarak benimsemesi olmuştur.

Devlet artık insanını her yönden korumak ve geliştirmek durumunda, hatta zorunluluğundadır. Bu bakımdan çağımızın insanı, en güçlü otorite olan devletinden pek çok şey beklemeye başlamıştır.

Günümüzün çağdaş devleti, hukuk kurallarından örülmüş bir düzeni ifade eder. Gerçek hukuk devleti, çağdaş gelişmeleri yasalarına, geniş bir anlatımla hukuk düzenine aktaran devlettir. Bu bakımdan devletle hukuk ve hak ile yasalar arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Ne var ki insanlar, ötedenberi, hak ile yasa ve hukuk ile devlet arasında esaslı bir fark sezmiş, hakkın yasa ile eşit olmadığına ve hukukun devletten ayrı ve üstün bir varlığı bulunduğuna inanmış, yasanın üstünde ve yasa koyucuların daima gözönünde bulundurması gereken bir hakkın var olduğuna sarsılmaz bir kanaat beslemişlerdir.

Çağdaş gelişmeler sonucunda, hukuk devleti düşüncesinin, yasa 'devleti görünüşü ikinci plânda bırakması işte bu düşünceden kaynaklanmıştır. Gerçekten hak, yasadan ibaret değildir. Hak, sosyal bir fikir, toplum yaşamının ürünü dolayısıyla bir idealdir. Yasa ise, bunun iyi ya da kötü bir ifadesi, bir klişesidir.

Bu özellik, mevcut hukuk düzeninin ne oranda hukukun evrensel ilkelerini ve bilimsel gerçekleri, dolayısıyla hukukun yüceliğini yansıttığı ve özellikle de ne oranda adaleti gerçekleştirdiği konusunda bir değerlendirme yapmaya daima insanları sevk etmiştir.

Kuşkusuz, hukukun devlet düzeninde egemenliği, yalnız yasaların değil, hak ve adalet ilkelerinin de egemenliği anlamına gelir. Artık bir hukuk devletinde yasaların egemenliği yeterli değildir. Yürürlükteki hukukun, hak ve adalet düşüncesine dayanan ve bu düşünceden kaynaklanan eleştirilere açık bulunması, bu bakımdan çok doğal sayılmalıdır, insanlık tarihi de, insan düşüncesinin hukuk karşısında hiç bir zaman hareketsiz kalmadığını, hukuk düzenini adalet duygu ve bilinciyle daima eleştirdiğini göstermektedir. Çünkü adalet, bir toplum içinde barış, uyum, eşitlik ve düzen yaratma görevleriyle, hukukun özü ve amacıdır.

Hukukun temel ve evrensel ilkelerini içermeyen, yapısı ve içeriği bakımlarından fertlerin adalet duygusu ve anlayışları ile bağdaşmayan ve yalnız istikrar ve disiplini gerçekleştirme amacı güden bir hukuk, sadece eksik değil, Anayasamızın 5 ve 10. maddeleri karşısında aynı zamanda yetersiz bir hukuktur.

Hukuk devleti, ancak toplumu oluşturan fertlerin ve bu arada özellikle devlet içinde hâkim durumda olan idare edenlerin, bütün işlerinde ve işlemlerinde, yürekten inanarak, seve seve, yasalara ve yargının kararlarına bağlı olmaları, büyük bir gelişim gösteren sosyal yapının, ihtiyaçlarına cevap verecek, çağdaş hukuk sistemlerine ve demokratik hukuk kurallarına uygun yeni düzenlemelere kavuşturulması ve en önemli olarak da bütün kurum ve kuruluşların mükemmel bir şekilde teşkilatlanması ve işlemesi halinde gerçekleşebilir.

Bunun için fert de, devlet de güçlü ve adaletli bir hukuk düzenine inanmak ve bunu gerçekleştirmek için gerekeni yapmak zorundadır.

Artık çağdaş devlet, geçmişin ve geleneğin kalıplaşmış kurallarını bir tarafa itmek, akla, bilgiye ve yaşamını yakından izleme durumunda olduğu toplumun gerçek ihtiyaçlarına göre düşünüp, yeni yeni düzenlemelere gitmek ve özellikle de kendisini sağlam ve ayakta tutacak kurumları ve bu arada bütün yargı kuruluşlarını en üst düzeyde teşkilâtlandırmak zorundadır.

Çünkü, sürekli bir yenileşme ve kendini aşma özlem ve tutkusuyla dolu Türk toplumu da artık hukuk devleti kavramının ifade ettiği anlamı ve böyle bir devlet yapısı içersinde yargı gücünün, dolayısıyla yargı denetiminin değerini yeterince kavramıştır.

YARGININ GENEL DURUMU

Sayın Cumhurbaşkanım,

Değerli Konuklar.

Geçmiş uzun döneme bir göz atıldığı takdirde, Yurdumuzun en öncelikli sorununun daima ekonomik alanda kalkınma olduğu görüşüyle sadece bu soruna önem verildiği ve dolayısıyla sosyal ve özellikle de adlî kalkınmanın ihmâl edildiği görülür. Böyle bir düşünce ve uygulamayla adlî kalkınmanın yıllarca ihmâl edilmiş olması, ne yazık ki arzulanan düzeyde bir hukuk düzeninin gerçekleşmesini de engellemiştir. Oysa, gerçek ekonomik kalkınma, ancak toplumun değişen ihtiyaçlarına cevap verecek düzenlemelerin zamanında yapıldığı, toplumda yasalara saygı ve uyum bilinciyle adalet duygusunun yerleştiği ve adalet işlerinin aksamadan yürütüldüğü bir düzenin varlığı halinde başarıya ulaşabilir.

Değişmeyen bir gerçektir ki. her toplumun doğasında karmaşa eğilimi vardır. Bunun nedenleri hiç kuşkusuz, yaşam ve çalışma alanlarında olusu' duran olumsuz olaylar, sağlıksız kentleşmeler, sosyo-ekonomik çöküntüler eğitim yetersizliği, fertlerin ruhsal sıkıntılarıdır.

Ancak bir devlette, uygar bir hukuk düzeni ve dolayısıyla ferdin hak ve özgürlüklerini her türlü sataşmalardan koruyacak güçlü ve etkin bir adalet cihazı mevcutsa, o toplumda karmaşanın yeri elbette olmayacaktır.

Çünkü, bir toplumun gelişme düzeyi hukuksal yapısının ve adlî teşkilâtının güçlülüğü ile orantılıdır. Bir devletin yargı sistemi, o devletin nitelik ve bünyesini gösteren bir ölçüdür. Hukukun ve adaletin egemen olduğu, mahkemelerin doğru, etkin ve süratli karar verdikleri bir ülkede toplum daha mutlu, daha huzurludur; daha yapıcı, daha yaratıcıdır. Yargının gerçek gücü ve bağımsızlığının yadırganmadığı, yargının her yönüyle yüceliğe kavuşturulduğu bir ortamda devlet daha güçlüdür; uygarlığın gelişmesi ve özellikle de sosyo-ekonomik kalkınmada başarı sağlanması, böyle bir ülkede daha kısa sürede mümkün olur.

Ama ne yazık ki, bugüne kadar ülkemizde, vatandaşların adalet sorunları ile ilgili haklı yakınmalarına ve yargı teşkilâtının sorunlarına geniş kapsamlı ve kalıcı çözüm getirecek plânlı ve ciddi bir adalet politikası güdülmemiş, yapılması düşünülen bazı iyileştirmeler de maalesef kadro ve personel yetersizliği, bütçe mülâhazası gibi nedenlerle ve bazı etkenlerle gerçekleştirilememiş, dolayısıyla yargı bugüne kadar anayasal gücü ve yeri ile orantılı düzeye çıkarılamamıştır.

Bugün yargının genel durumuna bir göz atılacak olursa, hiçte iç açıcı olmadığı görülür. Yıllardan beri süregelen ve bugün ağırlığını çok daha fazla hissettiren

sıkıntılar, hem ilk mahkemeler hem de Yargıtay yönünden bizi ciddi endişelere sevketmiştir.

Adalet Yılı açış konuşmama esas olmak üzere, Adalet Bakanlığı'ndan aldığım resmî rakamlara göre, teşkilâttaki hâkim kadrosu **4278**, Cumhuriyet savcı kadrosu da **2478** olmak üzere **6756**'dır.

Askerî Yargıtay'da, sıkıyönetim mahkemelerinde, Adalet Bakanlığı'nda, Yargıtay ile Cumhuriyet Başsavcılığında görevli olanlar hariç, münhal hâkim adedi **1112**, savcı adedi **665** olmak üzere toplam **1777**, boş hâkim aday kadrosu da **449**'dur.

Biraz önce belirttiğim yerlerde çalışan **283** hâkim ve **87** Cumhuriyet savcısının da fiilen mahkemelerde görev yapmadı klan düşünülürse, basit bir hesapla **2800** kadar ilk mahkeme hâkimi, **1985** yılında (**1.311.679** adet ceza ve **1.815-610** adet hukuk davası olmak üzere) toplam **3.127.289** adet davaya bakmak; bunun gibi, **1700** Cumhuriyet savcısı da, aynı yıl içinde **1.164.016** adet hazırlık soruşturması yapmak, bu arada Asliye Ceza ve Ağır Ceza Mahkemelerinin duruşmalarına çıkmak ve ayrıca **816.370** adet ilâmın infazını sağlamak durumu ile karşı karşıya bırakılmışlardır, bu üzüntü verici bir olgudur.

Hâkimlerin baktığı işlere ilişkin bu rakamlara, delil tespiti, tedbir kararı, tereke tespiti ve buna benzer büyük adetlere ulaşan müteferrik işlerle, mahkeme binaları dışında yapılması gereken keşif işlemleri de dahil edilirse, ortaya çıkacak tablo, daha da ürkütücü olacaktır.

Davaların irade dışı uzamasına, giderek artan yakınmalara ve eleştirilere neden olan ve dolayısıyla adalete karşı inanç ve güveni zedeleyen bu durumun manevi sorumluluğunu, yargı mensuplarının daha fazla taşımaya, sanıyorum artık gücü kalmamıştır.

Bu üzüntü verici tabloya rağmen, şu an eğer hâlâ yargıdan, özellikle geciken adaletten yakınmalar sürdürülüyorsa, bunun nedenini ve sorumluluğunu sadece yargıya yüklemek, haksızlıkların en büyüğü olacaktır.

YARGITAY'IN GÜNÜMÜZDEKİ DURUM U

Sayın Cumhurbaşkanım,

Bugün Yargıtay, çöz daha zor günler yaşamaktadır.

Yargıtay Hukuk ve Ceza Daireleri ile Genel Kurulları **1984** takvim yılında **35.150** dosya devralmış ve **1985** takvim yılı içinde gelen **262.693** dosya ile birlikte bir yıl içinde **297.843** adet dosyaya bakmak durumunda kalmıştır. Bu işlerden **61.904** adedi bozma (ki görüşülen işlerin % 33'ü oranındadır) **135.973** adedi onama, **48.464** adedi de diğer bir karar türü ile sonuçlanmış ve fakat **1986** yılına **51.502** dosya devredilmiştir.

Bu iş hızının devam etmesi halinde, Yargıtay her yıl ortalama 30.000 kadar daha fazla dosyaya bakmak zorunda kalacaktır.

Özellikle tapulama işlemlerinin yurt düzeyinde yaygınlaştırılması, devlet yatırımları yüzünden gün be gün artan kamulaştırmalar, konut sorununun ve yoğunluk kazanan ekonomik ilişkilerin karmaşıklığının beraberinde getirdiği uyuşmazlıklar, 2912 ve 3012 sayılı Yasalara göre açılan kira tesbit davaları yüzünden daha da çoğalacak olan dava ve icra işlerinin, giderek bütün sistemi çalışmayacak duruma sokacağını tahmin etmek hiç de güç olmayacaktır.

Hal böyle olunca, Yargıtay'ın bundan böyle tüm üye ve bugün büyük boyutlara varan tetkik hâkimi açığının doldurulması halinde dahi, bu iş yükünün üstesinden gelmesine imkân kalmayacaktır.

Durum Cumhuriyet Başsavcılığı yönünden de değişik değildir. **1984** yılından **30.602** ceza dosyası devralan Cumhuriyet Başsavcılığı'na, **1985** yılında **90.687** dosya gelmiş, toplam **121.289** dosyanın **88.150** adedi tebliğnameye bağlanarak Ceza Genel Kurulu ile ceza dairelerine gönderilmiş ve **1986** yılına da **33.139** dosya devrolunmuştur. Başsavcılıktaki incelemenin bir yıla yakın bir gecikmeyle yapıldığı ve bu dosyaların ilgili kurul ve dairelerde de bir süre inceleme için beklediği düşünülürse, bu gecikmenin beraberinde ne denli büyük sakıncalar getireceği kolaylıkla anlaşılır.

İlk mahkemelerde esasen yıllarca süren bir davanın Yargıtay'da 8 ay ile 3 - 4 yıl inceleme sırası beklemesi, verilen kararlar ne kadar doğru ve âdil olursa olsun, Yargıtay'ı zaman içinde yıpratmak ve mevcut olumsuz çalışma koşulları yüzünden kararlarına gölge düşürecektir.

Oysa, Yargıtay ve mahkemeler, Devleti, Cumhuriyeti ayakta tutan, yurttan nizami ve düzeni sağlayan kuruluşlardır. Bunları sağlam ve itibarda tutmak devlete sadece güç kazandırır.

Sorunlar yeni değildir. 1940'lı yıllardan günümüze uzanan büyük bir ihmalin sonucudur.

Şimdi izin verirseniz sizlere, önceki açış konuşmalarından bazı bölümleri aynen aktarmak istiyorum.

Değerli bir Başkanımız, büyük hukukçu Halil ÖZYÖRÜK, 1943 -1944 yılı açış konuşmasında, fonksiyonunu yitiren teşkilât yasasından, hâkimlik mesleğine rağbet edilmemesinin gerçek nedenlerinden söz ederken, bakınız ne diyordu j

(... Modern hayatın ilerlemesiyle birlikte adalet kapılarına yapılan başvuruların yaratacağı bunalmayı ve hazımsızlığı vaktinde önlemek için, artık gerçek hüviyetini kaybetmiş olan adli teşkilâtla ilgili kanun yerine yenisinin konulması zamanı gelmişti... Bugün adalet organlarını faaliyetleri içersinde sıkıştıran, bunaltan ve bazen eksik bir şekilde işlemek zorunda bırakan şey, mahkemeler kuruluşunun belli ve kesin esaslara dayanmayışıdır. Bazı yerlerde sava ve sorgu hâkimi bulundurulamıyor; bu yerlerde asliye mahkemeleri savcısız iş görmek zorunda kalıyorlar. Bu hal, mahkeme kürsülerini işgal edecek yargıç sayısının fakirliğinden ileri geldiğine şüphe yoktur. Bu bakımdan yargıç sayısını çoğaltmak zarureti karşısındayız. Yargıçlık niteliğini kendilerinde toplayabilenlerden pek az bir kısmı bu mesleğe girmektedir. Rağbetsizliğin sebebi malûm! Yargıç, genel hükümlere göre, yani devlet memurlarının bağlı olduğu aylık ve ödenek hükümlerine göre para alır ve bu paradan başka hiçbir kazancı da yoktur. Çünkü bizzat Anayasa, yargıcın, gerek genel ve gerekse özel hiçbir görev alamayacağını söylemiştir. Buna karşılık gene Anayasa'nın 56. maddesinde bahsettiği -1924 Anayasası-"yargıçların aylık ve ödenekleri" hakkında özel kanunlar henüz çıkarılmamıştır. Bunların yokluğu sebebiyle de yargıçlar bu bakımdan bütün memurlar hakkındaki genel hükümlere bağlı tutulmaktadırlar... Öte yandan, kendilerini hâkimlik kürsülerinde adaleti tatbik üzere yetiştirdiğimiz genç elemanların meslekten uzaklaştıklarını görmekte duyduğumuz üzüntüyü gidermek için, mesleğin lâzım gelen çekiciliği kazanmasına bir an evvel teşebbüs

edileceğın»de asla şüphemiz yoktur...)

Aynı Başkan 1946 -1947 yılında da sorunu, şu sözlerle dile getiriyordu:

(... Hukuk Fakültelerini bitiren gençlerden yargıcılık mesleğini seçenler mahdut kimselerdir... Asıl dava, yargıcılık mesleğini çekici, arzu edilir, imrenilir bir duruma ulaştırmak davasıdır. Bunun da halli, ancak yargıca bahşedilecek maddi ve manevi imkân ve üstünlüklerin sağlanması ile kabil olur...).

Yıl 1986 ve Anayasamızın 140. maddesi şöyle diyor:

(... Hâkim ve savcıların aylık ödenekleri... mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.)

1924 Anayasasında aynı hüküm ve 62 yıldır çıkarılamayan bir yasa.

Aynı Başkan 1944 -1945 yılı açış konuşmasında da günün Yargıtay'ı için şöyle bir değerlendirme yapıyordu :

(... Yargının iki büyük sorunu şudur : Birincisi, istinaf Teşkilâtı, yani Üst Mahkemeler. Bu teşkilât faydalıdır, ikincisi, temyiz yükünü hafifletmek. Bu ise zaruridir. Çünkü, temyiz yükünü hafifletmeyi temin edecek olan çareleri düşünmeyecek ve gerekli tedbirleri vaktinde almayacak olursak, muazzam Ur kaza cihazını adlî vazifesinden uzaklaştırmak gibi, telâfisi mümkün olmayacak bir zararla karşılaşmış olabiliriz. Temyiz mahkemesinin işi, binlerce ve binlerce dosya devretmek ve muvaffakiyetini astronomik rakamlarla canlandırmak değildir. Temyiz bir prensip mahkemesidir. Temyiz mahkemesi, sayıya tâbi bir kurul haline girdiği gün, adalet de rakamla ifade edilir hale gelir ve bir hesabı cari zihniyetinin karanlık girdabı içersinde boğulma tehlikesiyle karşılaşır...).

Bir başka değerli Başkan Recai **SEÇKİN**, 1962 - 1963 yılı açış konuşmasında, hâkimlik mesleği ile ilgili görüşlerini de şöyle belirtiyordu :

(... Adalet kapısı, bilhassa yönetim yerlerinin haksızlığını düzeltecek son kapı olunca adalet işleri, sosyal bakımdan, yönetim işlerinden daha önemli işler niteliğini kazanır... Son kapı olan mahkeme kapısı, gayet sağlam bir kapı olmalıdır ki, haksızlık oradan içeri sızmasın. Bu kapının sağlamlığı, sadece, konulan kanun hükümleriyle hâkimin, yönetim erkinin veya işle ilgili bir yurttaşın etkisi dışında, kanun ve vicdan ile başbaşa bırakılması yoluyla sağlanmış olmaz. Kanunun gereği gibi uygulanabilmesi ve hatta hâkimin okuduğunu ve söyleneni gereği gibi dinleyebilmesi ve anlayabilmesi, kendisine herhangi bir sıkıntı ve üzüntü bulunmamasına, yani iç rahatlığına sahip olmasına bağlıdır. Şayet hâkim, maddi ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek güce sahip değilse, ne kadar iyi niyetli olursa olsun, ruhi bakımdan kendisini işe veremez ve böyle bir hâkimin karan, büyük Ur ihtimalle doğru olmaz... Hâkimlerin büyük bir çoğunluğu, pek çok akşamlarını evlerinde dinlenerek geçiremedikleri gibi, hafta tatilinden de hemen hemen faydalanamazlar. Bu yaşama şartları, diğer meslektekilerinden daha çabuk yıpranıp hastalanmaları veyahut mesleğe tam manasıyla yararlı olabilecekleri olgun bir çağda meslekten çekilip, serbest hayata atılmaları ve durumu yakından bilen yeni hukukçuların da hâkimliğe rağbet etmemeleri sonucunu doğurmaktadır... Bugüne kadar hâkim olan yanlış bir düşünceye, hukuk devleti olma yoluna kesin olarak girmemizden sonra artık değer vermemek gerektir. O da, hâkimin dahi devletin bir memuru bulunması sebebiyle diğer memurlardan farklı bir malî hakkı olamayacağı ve öbür memurların işlerinin dahi hâkimin işi kadar önemli

bulunduğu düşüncesidir...).

Yine 1951 -1952 yılı açış konuşmasında adli teşkilât için :

(... Adaletin temel taşı teşkilâttir. Bugünkü teşkilâtımızın karışık ve dağınık bir halde olduğunu görüyoruz. Bunun islahı için 1932 yılından beri çalışılmaktadır. Bugün Bakanlıkta tetkik edilmekte olan tasarının biran evvel ikmaliyle tatbik mevkiine konularak bu karışık ve dağınık duruma son vermek lâzımdır...) diyen Başkan Mustafa Fevzi **BOZER**, üst mahkemeler için de şöyle bir değerlendirme yapıyordu :

(... Üst mahkemelerin leh ve aleyhinde söylentiler varsa da her davanın iki derecede görülmesi ilmi bir zarurettir. Dünya milletlerinin hepsi bir dereceli hükme kani olmayarak behemahâl bir ikinci hüküm mahkemesi aramak ihtiyacını hissetmişlerdir. Üst mahkemeler, istinaf mahkemeleri norm altında bizde de mevcuttu. 8 Nisan 1340 (8 Nisan 1924) tarihinde ilga olunmuştur, ilk mahkemelerle Yargıtay arasında bir derece mahkemesi olan ve mühim davalarda bir süzgeç vazifesini gören istinaf mahkemelerinin kaldırılması, çok hatalı ve isabetsiz bir iş olmuştur. Bu yanlışlığın fena neticeleri çok geçmeden kendini gösterdi. Yargıtay'ın daire sayıları çoğaltılmak suretiyle bu yanlış tasarrufun tevliht ettiği mahzurlun durmadan azaltmaya çalıştık. 6 dairenin 12'ye çıkarılmasına rağmen, bir inat ve ısrarla artan işleri önlemek kabil olmamıştır. Bir istinaf yerine, ısrar, murafaa ve tashihi karar gibi kanunî imkânlar tanıdık. Yine bir fayda sağlanamadı. Bil'akis, Yargıtay teşkilâtı genişledikçe ilk mahkemeler daima zaafa ve büyük sarsıntılara maruz kalmıştır. Bir taraftan da yüksek mahkeme fonksiyonunu ifa hususunda türlü müşküllere uğramıştır. Çünkü, Yargıtay bir derece mahkemesi değildir. Üst mahkeme gibi maddi hadise ve delilleri takdir ile uğraşmaz. Ancak yurtda kanunların yeknesak olarak uygulanıp uygulanmadığını murakabe ile ve hukuk yaratmakla mükelleftir. Bugünkü Yargıtay için bu mühim vazife, ikinci plânda kalmıştır, işte yüksek mahkemenin fonksiyonunu lâyıkıyla yerine getirememesi, işlerin gecikmesi, hep bundan ileri gelmektedir. Üst mahkemelerin ihyası için 20 seneye yakın bir zamandan beri uğraşmaktayız. Bugünkü teşkilâta yeni bir istikamet verecek olan bu tasarının bir gün evvel çıkarılarak bu karışık ve dağınık hale son vermek zamanı geldiğini tekrar etmek mecburiyetindeyim...).

Evet, yıl 1986, Yargıtay 24 daire ve 201 üyeden oluşuyor, 300.000 sınırına varan dosya ... yarım asır önce başlatılan çalışmalar ve hâlâ üst mahkemelerin kurulması tartışılıyor.

YARGININ TEMEL SORUNLARI

Aziz Cumhurbaşkanı,

Seçkin Konuklar.

Sizleri daha fazla yormak istemiyorum. Yargının sorunları bellidir. Yargı mesleği yaklaşık yarım yüzyıldan bu yana özelliğini ve çekiciliğini yitirmiştir. Bunun gerçek nedeni, hakların ve özgürlüklerin güvencesi olan yargı hizmetinin lalettayin bir kamu hizmeti telâkki edilmesidir.

Yasama ve yürütme organlarının, yargının içinde bulunduğu zorlukların aşılmasında zaman zaman gösterdikleri değerli çabaları şükranla anmamak mümkün değil. Ne var ki, bugüne kadar yapılan iyileştirmelerin kalıcı ve sorunu kesin nitelikte

çözücü kapsamda olmadığı da meydanda. Bu itibarla, yürütme organınca üzerinde titizlikle ve yepyeni bir anlayışla durulduğunu yakından bildiğimiz 243 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ilgili bu hayati sorunun Adalet Bakanlığı'na sunulan öneriler doğrultusunda artık nihaî ve kalıcı bir çözüme ulaştırılması mesleğin geleceği yönünden en içten dileğimizdir.

Bugünkü Türkiye, her yönden güçlü bir devlettir. Bütçe mülâhazası, sorunlarımızın hallinde asla engel olamaz. Hiç kimsenin kuşkusuz olmasın. Bugün yurdumuzda yargı hizmetlerini üst düzeyde yürütülebilecek büyük bir potansiyel mevcuttur. Bunlar, üstün yeteneklerine rağmen geçim kaygusuyla mesleğe yönelmek istemeyen değerli hukukçular ve özellikle meslekte başarılı olmalarına rağmen çeşitli nedenlerle istifa ederek veya erken emekli olarak görevlerinden ayrılmış hâkim ve savcılardır. Mesleğin özelliği, farklı plan yapısı, anayasal gücü ve devlet katındaki yeri gözönüne alınıp son derece çekici ve özlenir hale sokulduğu takdirde, bunların mesleğe yönelmeleri sağlanmış olacaktır.

Öte yandan Adalet Bakanlığı'nın, mesleğe kaynak sağlama yönünden yaptığını, yine yakından bildiğimiz çalışmalarının sonuçlanması halinde boş kadroların, çok kısa bir sürede ve hem de yetenekli hâkimlerle doldurulması imkânı doğacaktır.

Yargının ciddi sorunlarından birisi de yeniden teşkilâtlanması gerektiği hususudur. Bugün mevcut hâkim ve savcı kadrosuyla adalet hizmetlerinin yürütülmesi zorlaşmıştır. Boş kadroların doldurulması ile beraber teşkilâtın genişletilmesi için kadroların artırılması yoluna da gidilmesi ve bu arada yeniden hazırlanan teşkilât yasası ile birlikte üst mahkemeler sorununun da kesin çözüme bağlanması suretiyle yargının çağdaş bir hüviyete kavuşturulması son derece yararlı olacaktır.

Yargıtay- dalet Bakanlığı işbirliği içinde sürdürülen meslek içi eğitimin ve bölgesel sempozyumların genç meslekdaşlarımız yönünden büyük yararlar sağladığını görmekten özellikle mutluluk duyuyoruz. 3221 sayılı Yasa ile gerçekleştirilen meslek içi eğitim müessesesinin en üst düzeyde teşkilâtlanması ve bir an önce hizmete girmesi, mesleğin niteliğini, giderek gücünü yüceltecek, ayrıca adalet personelinin eğitimine de büyük katkılar sağlayacaktır.

Lise dengi okulu bulunmayan tek kamu kurumu yargıdır. Yargının hızlı ve doğru çalışabilmesinin bir önemli koşulu da iyi eğitilmiş, yetenekli ve bilgili personeldir. Bu mesleğin, belirli bir eğitimle edinilebilen bir meslek durumuna getirilmesi için meslek okullarının açılması yararlı olacaktır. Bu konuda da son aşamaya geldiğini bildiğimiz çalışmaların bir an önce bitirilmesi; özellikle bu mesleğe yönelmeyi sağlayacak ekonomik ve sosyal iyileştirmeler yapılması halinde, yardımcı personelin durumu da düzelecek ve haklı yakınmalar ortadan kalkacaktır.

YARGI BAĞIMSIZLIĞI VE HAKİM GÜVENCESİ

Sayın Cumhurbaşkanım,

Hâkim, toplumsal yaşam ve devlet faaliyetlerinin her alanında son sözü söylemek yetkisiyle donatılmış bir kamu görevlisi olarak, son derece ağır ve sorumlu bir görev üstlenmiştir. Bu ağır sorumluluk nedeniyledir ki hâkimlere özel bir statü sağlanması zorunluğu doğmuştur. Yargı bağımsızlığı ve hâkim güvencesi, bu özelliklerden biri ve fakat en önemlisidir. Çünkü, hâkim güvencesinin gerçek amacı hâkimlerin her türlü kaygıdan ve etkiden uzak, serbestçe ve tarafsız olarak karar verebilmelerini sağlamak ve dolayısıyla topluma, adaletin bu şekilde dağıtıldığı

hususunda inanç ve güven vermektir.

Bu bakımdan, uzun yıllar önce var olan coğrafi güvencenin, Türkiye'mizin daha ileri bir demokratik düzeye ulaştığı dönemde 1970'li yıllarda "kaldırılmış olması büyük bir talihsizlik olmuş, bu güvenceyi amacından uzaklaştırmak sonucunu yaratmıştır. Çünkü, bir kurulun iradesi ile de olsa, yerini kaybedeceği endişesine kapılan bir hâkim, görevini adalet gereklerine uygun şekilde yapmakta güçlüğe uğrayacak, dolayısıyla bağımsızlığını kaybedecektir.

Bağımsızlık ve güvence hükümlerinin geçmişte bazı hâkimler tarafından kötüye kullanılmış olması ve bundan böyle de kötüye kullanılma ihtimâli bulunması, çok kez dile getirildiği gibi ayrı durumlarda ve aksaklıklardır. Bu itibarla, böyle bir gerekçeyle hâkimi gerçek güvenceden ve bağımsızlıktan yoksun kılmak, güvenceyi ve bağımsızlığı kötüye kullanan bazı hâkimlerin varlığına katlanmaktan çok daha sakıncalı ve tehlikelidir.

Öte yandan, 2462 sayılı Yasa ile getirilen denetim sistemi de yargı bağımsızlığını zedeler niteliktedir. Bu nedenle, denetimde siyasi müdahalenin etkisiz hale getirilebilmesi için, Teftiş Kurulu'nun Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na bağlanması ve müfettişlerin gerekli hallerde kurul tarafından görevlendirilmesi yerinde olacaktır.

PROTOKOL SORUNU

Bilinen şeyleri, özellikle de defalarca dile getirilen rahatsızlıkları tekrarlamak istemiyorum. Sadece bir derdi özellikle vurgulamakta yarar görüyorum.

, Devletin temeli olan adaletin arzulan şekilde işleyebilmesi için, adalet dağıtanların sadece bilgili ve sağlam karakterli olmaları, yeterli çalışma koşullarına sahip bulunmaları yetmez; onların ayrıca saygı görmeleri, kararlarına karşı güven beslenmesi için, devlet katında yüksek ve onurlu bir yerlerinin bulunması gerekir. Nitekim, görevlilere gereken itibarlı durumun sağlanmadığı zamanlar, devlet işlerinin aksadığı çok kere görülmüştür. Anayasamızda, yasama, yürütme ve yargı, özellikle de yüksek yargı organlarının üyeleri arasında bir üstünlük sıralaması mevcut olmadığına göre, üç gücü oluşturan üyeler arasında bir fark gözetmek hiçbir haklı nedene dayanamaz. Sayı çokluğu itibarıyla böyle bir düzenleme yoluna gidilmesi ve Yargıtay Daire Başkanları ile Üyelerinin devlet protokolünde görevleri ve onurları ile bağdaşmayan bir sıraya tâbi tutulması, bizlerin değil, yargının saygınlığını zedelemiştir.

Öte yandan il ve ilçelerde uygulanan ve hâkimleri âdeta bir şube müdürü gibi telâkki eden protokol düzenlemesinin de hâkimler üzerinde onur kırıcı bir durum yarattığını yakından biliyoruz. Gerek toplumun değer yargılarını zedeleyen ve gerekse millet adına adalet dağıtan hâkimlerin itibarını ve çalışma gücünü sarsan bu uygulamanın da bir an önce düzeltilmesi içten dileğimizdir.

Aziz Cumhurbaşkanım,

Değerli Konuklar.

Sözlerimi çok uzattığımı, sabır ve tahammülünüzü yine taşırdığımı biliyorum.

Ancak, yaşamının 45 yılını devletine ve kutsal adalet hizmetine vermiş, mesleğin dertleriyle bütünleşip âdeta özdeşleşmiş olan ve bir bakıma veda konuşmasını yapan bir kişi olarak beni başışlayacağınızı biliyorum. Şu an son dileğim ve özlemim, bütün

sorunlardan arındırılmış, yeterli bağımsızlığa ve güvenceye kavuşturulmuş, gücüne ve kararlarına saygı ve güven duyulan bir yargı teşkilâtının yurdumuzda bayraklaşmasıdır.

Nedenler ve sonuçlar belli olduğuna göre, günümüzün her yönden güçlü Türkiye'sinde, bu sorunların hem de en üst düzeyde halledilmesi asla zor olmayacaktır.

Değerli Başkan **ÖZYÖRÜK**'ün veciz deyimiyle (... *yeter ki Türk hâkimi, Türk yurdunda adaleti daima muzaffer kılmak fikrini, dimağında bir meş'ale olarak yanık bulundursun...*).

Bu inanç içinde hemen belirtmeliyim ki, ortaya çıkan ve bir yönü ile acı olan tablo kimseyi umutsuzluğa düşürmesin; vefakâr Türk hâkimleri, bugüne kadar olduğu gibi, bundan böyle de bütün olumsuz koşullara rağmen, onurlu görevlerini yine büyük bir özveri ile başarıya ulaştıracak, Yüce **ATATÜRK**'ün:

(... Adliyemizin emin olduğumuz yüksek iktidarı sayesinde ki Cumhuriyet mukadder tekâmülünü takip edecek ve her türlü şekil ve kılıktaki tecavüzlere karşı vatandaşın hukukunu ve memleketin nizamını masun tutacaktır...)

sözleriyle belirttiği güven duygusundan da güç alarak adaleti ve devleti kararlarıyla yüceltecektir.

Bu güzel duygular içinde sizlere veda ederken, beni sabırla dinlemek lütfunda bulunan aziz Cumhurbaşkanımıza ve izinleriyle siz seçkin konuklarımıza şükranlarımı arz ediyor, değerli mesai arkadaşlarımı, büyük bir özveri ve "yüksek görev aşkı ile her an Türk Milleti'nin, hakkın ve adaletin hizmetinde bulunan hâkim ve Cumhuriyet savcılarını, fedakâr adalet mensuplarını ve tüm meslekdaşlarımı en içten sevgilerimle selâmlıyor, yeni Adalet Yılı'nın, Yüce Milletime mutluluk getirmesini yürekten diliyorum.